

Axel Schotte: Tal i rösträttsfrågan 1906

Talare

Axel Schotte
Politiker

Datum

16 april 1906

Plats

Karlstad

Mina damer och herrar! Den inbjudan jag mottagit att här i Karlstad uttala mig i den för närvarande mest brännande politiska frågan i vårt land, rösträttsfrågan, har jag så mycket hellre velat efterkomma, som jag vet, att det vida öfvervägande flertalet inbyggare i denna stad äro lifligt öfvertygade om vikten af rösträttsfrågans snara lösning. Alla känna det förslag till rösträttens utsträckning vid val af ledamöter i riksdagens Andra kammare, som till innevarande års riksdag är framlagdt af regeringen och hvars afgörande snart står för dörren. Det är byggdt, detta förslag, på den allmänna rösträttens grund, det tillerkänner valrätt åt en hvar välfrejdad svensk man från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått 24 års ålder, utan några census- eller förmögenhetsvillkor, med undantag allenast för — utom omyndiga och konkursgäldenärer — den, som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats honom själf, hans hustru eller minderåriga barn, den som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren, samt värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar. Land och stad skola fortfarande välja hvar med sig med 165 riksdagsmän för landsbygden och 65 riksdagsmän för städerna. Förslaget bygger rörande valsättet på det nuvarandes grund och upptager enmansvalkretsar öfver hela landet samt fordran på absolut majoritet. I stort sedt skiljer det sig från 1905 års regeringsproposition genom afvisande af det proportionella valsättet och dettas ersättande med enmansvalkretsar. Tillika är framlagdt ett förslag till vallag, genom hvars antagande hittills varande olägenheter och ovisshet med äfseende å röstlängd och valförrättning skulle i görligaste mån undanrödjas och mycket s. k. valkrängel undvikas. Att detta regeringens förslag icke skulle komma att stå ensamt, när det gällde att skrida till rösträttsfrågans afgörande, var från början uppenbart. Åsikterna om sättet för denna frågas lösning hafva under densamma tidigare behandling i riksdagen visat sig mycket divergerande, och de olika förslagen hafva hårdnackadt vidhållits, äfven när utsikterna för deras

genomförande varit ringa. Det 15-tal motioner, som nu föreligga till konstitutionsutskottets förberedande behandling, upptaga nästan alla de önskemål och förslag i rösträttsfrågan, som vid de närmast föregående riksdagarna framkommit, hvarjämte ett par motioner innehålla uttalanden och förslag, som i viss mån äro »nyheter för året». Tiden kan icke här medgifva någon mera ingående redogörelse för de olika motionerna, hvadan jag måste inskränka mig till en allmän öfversikt af och några randanmärkningar till de viktigare förslagen. Till vänster om regeringens förslag står socialdemokraternas motion, som skiljer sig från regeringspropositionen genom valrättsålderns sänkande till 21 år, borttagande af utskylds- och värnpliktsstrecken samt bostadsbandets upphäfvande. Det är sant, att bestämmelsen i regeringsförslaget om valrättens suspenderande för den, som häftar för oguldna utskylder till stat ock kommun, i följd af kommunalutskyldernas olika höjd å olika orter, verkar mycket ojämnt, men stämningen för utskyldsstreckens bibehållande är i riksdagens båda kamrar otvifvelaktigt så stark, att ett rösträttsförslag, som icke upptager fordran på betalda utskylder såsom villkor för valrätt, icke kan anses tillhöra den reella politiken för dagen. Med ett väl ordnad uppördsväsen samt efter antagande af de skattelindringar för de små inkomstagarna, som regeringen föreslagit, kunna ej heller utskyldsstrecken medföra någon afsevärdare inskränkning i den allmänna rösträtten. Till vänster om regeringsförslaget kunna också anses stå de motioner, som föreslå politisk rösträtt för kvinnor och således utsträcka rösträtten utöfver de gränser, regeringen ansett lämpligt och för närvarande genomförbart. Den kvinnliga rösträtten har på senaste tiden med en viss entusiasm och ifver lancerats från olika håll, både inom och utom riksdagen, i senare fallet gifvetvis hufvudsakligen af kvinnorna själfva. Principiellt taget är krafvet på kvinnans politiska rösträtt fullt befogadt, men ur praktisk politisk synpunkt måste det anses oklokt att nu söka framdrifva denna rösträtt. Det är nu männens rösträtt, som, länge påyrkad och väntad, efter mer än trettioåriga sträfvanden nära sin lösning, kräfver statsmakternas odelade uppmärksamhet. Det är ändå, denna männens rösträtt, tillräckligt omgifven af blindskär, för att det icke skall vara svårt att lotsa den in i hamnen. Kvinnans medverkan jämväl i det politiska lifvet till fosterlandets utveckling och folkets fostrande kan emellertid icke i längden undvaras. Kvinnans rösträttsdag kommer för visso den ock. Är allmän rösträtt för män en verklighet, lär det ej dröja många lustrer, innan jämväl kvinnan äger lägga sin röst i urnan vid val af folkrepresentanter i riksdagen. De egentliga motförslagen till regeringspropositionen äro dock de, som vilja förbinda den allmänna rösträtten enligt regeringens förslag — förutom med en eller annan

ändring i mindre viktiga detaljer — med proportionellt valsätt, enkannerligen enkelproportionalismen, dvs. proportionella val till Andra kammaren allena. Enkelproportionalismen är nog den linje, som har de största sympatierna i Första kammaren. Den paroll i rösträttsfrågan, som under majdagarna 1902 gafs i Första kammaren, eller allmän rösträtt med garantier, var i så måtto grundläggande för alla senare rösträttsförslag, att den framhäfde den allmänna rösträttens princip såsom den, i hvars tecken rösträttsfrågan, äfven efter Första kammarens åsikt, borde lösas. Det är också — med undantag af en enda motionär i Första kammaren, hvilken upptagit kommunalskattestrecket — den allmänna rösträtten, mer eller mindre oförfalskad, som alla de föreliggande rösträttsmotionerna grunda sig på. Men i den nämnda parollen låg också innesluten garantiernas mångfald, att den allmänna rösträtten borde omgärdas med sådana inskränkande bestämmelser, att makten i hufvudsak bom att ligga, där den förut låg, att Första kammarens inflytande på statslifvet blefve orubbadt, och för det ändamålet kom så det proportionella valsättet upp såsom den hufvudgaranti, som borde fordras för valrättens till Andra kammaren utsträckning. Den garantien — om det nu verkligen är en sådan — greps med så mycket större begärlighet, som systemet utan tvifvel ur teoretisk synpunkt har tilldragande sidor. Så blef det proportionella valsättet dock egentligen blott till Andra kammaren — nästan en afgud, som tillbads såsom den högsta rättvisa; den skulle ge den matematiskt noggrannaste fördelning af platserna i kammaren mellan de olika partierna, den skulle skapa en riksförsamling, som vore ett kalejdoskop af alla de växlande meningarna hos valmännen. Den, som en gång på fullt allvar bitit sig fast vid det proportionella valsättet, lär hafva utomordentligt svårt att öfvergifva det. Man har sett exempel på, att personer, som afsvurit den såsom en villfarelse, sedermera åter gladeligen ställt sig i proportionalisternas led, liksom man på ålderdomen ofta vänder åter till sin ungdoms kärlek. Man synes emellertid alltmer börja erkänna de praktiska svårigheterna vid tillämpande af det proportionella valsystemet, sådant det framlades i 1904 och 1905 års regeringspropositioner, på våra förhållanden, med vårt lands stora utsträckning, i allmänhet glesa befolkning och mindre utbildade partivägen, och man börjar bäfva tillbaka för det invecklade, svårbegripliga, valmaskineriet, för de stora, länsvalkretsarna, där man i stor utsträckning måste rösta på »obekanta storheter». Man yrkar alltmera allmänt på proportionellt valsätt efter förenklade metoder, i synnerhet mindre valkretsar. Så ock i flera motioner vid denna riksdag. Men ju enklare systemen bli — och det är i hvarje fall blott fråga om mer eller mindre grad af krånglighet —, ju mindre valkretsar, som tillskapas, desto mindre tillförlitliga bli ock valen

ur synpunkten af alla partiets representerande efter deras styrka, desto oberäkneligare bli valresultaten. Systemets teoretiska fördelar gå till stor del förlorade genom systemets förenkling. Förutom enkelproportionalismen har man på sista tiden också tagit sin tillflykt till dubbelproportionalismen, dvs. proportionellt valsätt till riksdagens båda kammare, såsom — åtminstone om vissa tidningar få råda — den kil, som förväntas skola spränga sönder regeringens rösträttsförslag. Denna dubbelproportionalism har sina förespråkare i två motioner i Andra kammaren, den ena väckt af, bland andra, landtmannahöfdingarna Petersson i Påboda, Andersson i Nöbbelöf och Pehrsson i Törneryd, den andra af hrr Hammarskjöld och Adelsvärd. I båda motionerna föreslås, att det proportionella valsättet skall tillämpas vid val af riksdagsmän till Första kammaren allenast inom de väljande korporationerna, således af landstingen och vissa stadsfullmäktige, men icke vid valet af valmän till landstingsman eller af landstingsman. De förstnämnda motionärerna föreslå, att, i sammanhang med Första kammarens sammansättning efter proportionellt valsätt, en sänkning af det absoluta röstmaximum på landet måtte ske från 5,000 fyrkar till 1,000 fyrkar vid val, som icke afse landstingens sammansättning, därmed åsyftande att göra urvalet till första kammaren mera allsidigt än för närvarande är fallet, att minska klyftan mellan de bägge kamrarna. Likaledes för att vinna ett bättre samarbete mellan kamrarna efter införande af allmän rösträtt med proportionellt valsätt till Andra kammaren hafva herrar Hammarskjöld och Adelsvärd i sin rösträttsmotion föreslagit en begränsning af Första kammarens maktbefogenhet. Enligt detta förslag skulle alla andra lagstiftningsfrågor än grundlagsfrågor — dessa senare skulle behandlas i samma ordning som hitills —, som blott i en kammare antagits, afgöras genom vanlig gemensam votering, i det fall att i medkammaren för förslaget afgifvits ett antal röster, motsvarande minst $\frac{1}{4}$ af kammarens hela ledamotsantal, och om, efter ordinarie nyval till Andra kammaren, samma fråga, ånyo upptagen, i ena kammaren oförändrad antagas och i den andra uppnår minst samma minoritet för bifall. I bevillningsfrågor skulle bestämmelser om progressiv inkomstskatt, om höjande af det bevillningsfria existensminimum och om skattefritt afdrag för viss del af upptaxerad inkomst, som endast vinna ena kammarens bifall, afgöras på samma sätt, söm rörande vanliga lagförslag föreslagits. Bägge de nu omförmälda motionerna, äro på sitt sätt märkliga och innehålla utan tvifvel flera beaktansvärda moment. Så länge emellertid proportionalismen icke sträcker sig längre än till valet inom korporationer, som skola välja riksdagsmän i Första kammaren, så länge vinnes ej det ändamål, som ett proportionellt valsätt till denna kammare jämväl där skulle fylla, eller att de

olika partierna i landet skulle blifva företrädda i Första kammaren i något rimligt förhållande till deras styrka ute bland valmännen. Anledning föreligger att antaga, det ingen af nu nämnda motioner skall, åtminstone oförändrad, vinna någon särskild anklang i Första kammaren, än mindre majoritet därstädes; att de icke skola slå sig igenom i Andra kammaren torde vara tämligen visst. Bland öfriga föreliggande motioner skall jag allenast yttra några ord om två; den ena af dessa är afgifven i Första kammaren af hr Christian Landeberg och 29 medmotionärer samt åsyftar, liksom liknande motion vid nästföregående lagtima riksdag, att, i samband med öfriga grundlagsändringar, som upptagas i blifvande beslut rörande utsträckning af valrätten till Andra kammaren, bestämmelser skulle meddelas därom, att kammarens samstämmade beslut skulle erfordras — och således gemensam votering icke såsom nu äga rum —, dels vid meddelandet af nya stadganden rörande skattefrihet eller lindring i skatten för inkomst eller förmögenhet, dels när fråga vore om bevillnings utgörande efter progressiv skala eller för fastställande eller ändring af bestämmelser rörande skatteskala, förhållandet mellan skattesatser för inkomst eller förmögenhet af olika slag samt af den procent af inkomst eller förmögenhet, hvartill skatten högst må uppgå. Den Lundebergska motionen har otvifvelaktigt mycket ringa sympatier i Andra kammaren, där man naturligt nog icke vill gå med på en utsträckt makt för Första kammaren i bevillningsfrågor, i allt fall icke utan, att samtidigt någon inskränkning kommer till stånd med afseende å denna kammares befogenhet i lagstiftningsfrågor. Den utan tvifvel bäst skrifna och intressantaste motionen i rösträttsfrågan är hr Kjelléns. Denne föreslår, med antalet landrepresentanters bestämmande till 150 och stadsrepresentanternas till 80, att till stadsvalkretsar skola hänföras jämväl köping, municipalsamhälle och annat samhälle med sammanträngd befolkning, i det fall att invånareantalet uppgår till minst 1,000 personer. Motionärens framställning uppbäres af en värmande, framsynt blick på rösträttsfrågans betydelse, men motionärens sträfvan att »renodla» landtvalkretsarna från städernas eller de stadliknande samhällenas farliga bakterier torde hvarken vinna en allmännare tillslutning i riksdagen eller i praktiken komma att medföra det bevarande af makten i Andra kammaren åt jordbruksklassen, som med förslaget afsetts. Gent emot alla de växlande motionerna i rösträttsfrågan står regeringens förslag, i allt hufvudsakligt upptagande de synpunkter och önskemål till frågans lösning, som de frisinnade landet rundt sedan flera år enat sig om och som vunnit så stark tillslutning vid fjolårets nyval till Andra kammaren. Regeringens rösträttsförslag är ett uttryck för den närvarande politiska situationen, det afser att gifva det svenska folket allmän rösträtt,

allenast med de modifikationer, hvarom folkets flertal nu kan ena sig; det är också i sanning så moderat, som kan begäras, när det gäller att vinna en verklig reform, ej en blott skenreform. I regeringens förslag finnes därför intet utrymme för prutning, för köpslagan. — Jag tror, att detta förslag också har stark anslutning i allmänhet ute i landet — om utsikten för detsamma genomförande vid denna riksdag är ännu för tidigt att yttra sig, men man får vara beredd på detsamma afvisande af Första kammaren. Jag tror, att, om en allmän folkomröstning nu kunde anordnas landet rundt, detta regeringsförslag skulle vinna en ansenlig majoritet. Det kommer nog att stödjas icke blott af det stora flertalet af dess trogna anhängare, som finna förslaget i och för sig godt och lämpligt, utan äfven af många andra — de må nu anse frågans lösning ligga till vänster eller till höger om regeringsförslaget —, som känna och äro fast öfvertygade om, att rösträttsfrågans snara lösning är af synnerlig betydelse för hela vårt folk, för landets lugna utveckling och framåtskridande; att vi icke hafva tid, för andra förestående stora uppgifter, att längre förnöta våra bästa krafter på rösträttsfrågan och att regeringsförslaget därvid är det enda, som nu kan genomföras, är det, hvarom folkets flertal kan ena sig. Året 1905 har satt märken i vår historia; en nära hundraårig epok af det svenska folkets öden lyktades, och ett nytt skede i vår utveckling gjorde sitt inträde. Hur man än betraktar händelserna under fjolåret, hur man än räknar vårt debet och kredit i unionens historia, väger fördelar och olägenheter af denna union, söker orsak och verkan till dess fall, det känna nog alla och ej minst vi, som här i Karlstad hade tillfälle att på närmaste håll, timme för timme, följa den sista spännande akten, i unionsskådespelet, att vår politiska maktställning blifvit förändrad — man må nu erkänna betydelsen af en sådan maktställning eller icke —, att vi nu mer än någonsin äro hänvisade till oss själva, till vår egen kraft, våra egna utvägar, att det mer än förut gäller att spänna muskler och stålsätta nerver till samfällda ansträngningar för vårt lands utveckling. Under fjolårets skickensediga dagar talades och skrefs, och det har sedan alltjämt talats och skrivits om en samling af det svenska folket till gemensam, endrätlig sträfvan för fosterlandets välfärd och framåtskridande. Men detta tal om samlingens tecken, det är ett tomt, fåvitskt tal, om icke samlingen först riktar sig på rösträttsfrågan. Att samla ett helt folk kring gemensamma fosterländska uppgifter, under det mera än 90 procent af detsamma eller — om man endast håller sig till den till myndig ålder komma befolkningen — fulla 80 procent af denna saknar rätt att afgifva sin röst vid val af förtroendemän i den riksförsamling, som närmast har att föra dessa uppgifter ut i lifvet, det lär väl ändock vara en ogörlig sak. Rösträttsfrågans lösning kan därför ej längre undanskjutas och förhalas; den fordrar snar

handling, kraftig, frimodig. vidsynt handling. Vi ha så ofantligt många andra stora uppgifter i vårt land att gripa oss an med, både i kulturellt, socialt och ekonomiskt hänseende. Våra naturliga tillgångar, våra materiella hjälpkällor äro betydande; hvar dag, som går, bär vittne därom; det sjuder i dessa tider landet rundt af verksamhetslust, af ifver att omsätta tankar och materiella värden i det praktiska, lefvande lifvet; det smides planer, ja, kanske t. o. m. bygges luftslott om vårt lands framtida utveckling. Allt varslar ock om en industriell storhetstid, för vårt land, en storhetstid, hvars morgon vi kanske få skåda, men hvars fulla middagshöjd beror af den nu uppväxande generationens kraft att göra en enig framsynt insats i samhällsutvecklingen. Den allmänna rösträtten kan visserligen ingalunda allena åstadkomma den samling af vårt folk, som nu hägrar såsom ett eftersträfvansvärdt mål; den kan ej ensam råda bot för de missförhållanden, som behöfva afhjälpas, ej ensam sätta loss i stånd att lösa alla de viktiga uppgifter, som en utveckling af vara materiella tillgångar ställa på oss. Men den allmänna rösträtten är en viktig förutsättning för att kunna lösa alla föreliggande uppgifter på ett framsynt, opartiskt och för folket och landet i sin helhet lyckligt och varaktigt sätt. Det skall alltid finnas partier i landet, riktande sig på mer eller mindre särskilda intressen, det skall alltid finnas olika åsikter och synpunkter, skilda medel och mål — detta är nödvändigt för hvarje samhällsutveckling, och skall så förbli, så länge olika tankar hvirfla i en människohjärna och olika mål hägra för individerna och folken; men allt detta är allenast ett godt, när alla de olika meningarna hafva tillfälle att bryta sig mot hvarandra i den lagliga riksförsamlingens vida salar. Det är väl troligt, att man där i framtiden, som det väl har skett i gångna tider, skall fara vill ibland, att samhällsutvecklingen kommer att än taga jättesteg framåt, än, åtminstone till synes, gå bakåt, till en gång öfvergifna ideal och mål, att än den ena och än den andra politiska åskådningen och strömningen skall ligga öfver, att än utopier och hugskott och än den krassa nyttan skall sitta i högsätet, att »tiden» än skall vara »ond» och än »god». Men sådana äro folkens öden — mänsklighetens vandring genom tiden går »ex tenebris per umbras ad lucem», från mörker genom skuggor till ljus. Mot misstag och villfarelser finnes ingen annan verklig bot än upplysningsarbetet. Det kan visserligen ibland synas mörkt i vårt kära fosterland, synas som om okunnighet, råhet och fosterlandslöshet vunnit utbredning i stora lager af vårt folk; men om så är, då är dagen minst af allt ägnad till dådlös hvila, till stillastående, till hängifvande åt klenmodighetens, räddhågans och hopplöshetens andar. Allt intensivare måste då arbetet bli för spridande af upplysning i alla grenar af mänskligt vetande, på undanrödjande af befintliga missförhållanden, på skapande af goda sociala villkor, på reformer och

framsteg i rättvisa och likställighet å alla samhällslifvets områden. För detta arbete, för alla de uppgifter i öfrigt, som i vårt land tränga till lösning, fordras, att hela vårt folk samlas till delaktighet i rådslagen. Det gäller att hafva förtroende och tillit till det svenska folket, till dess politiska sans och mognad. Folket själft måste, efter sitt bästa förstånd och samvete, i känslan af ansvar för samtid och eftervärld, genom sina valda representanter i riksförsamlingen få tillfälle att timra sin egen lyckas slott, att lägga sten på sten till uppbyggande af framtidens Sverige. — Så blir den allmänna rösträttens införande i vårt land inkörsporten till det fria, lagbundna, eniga, likställighetens Sverige, hvars lyckliga framtid och utveckling bör vara målet för allas vår oafåtliga sträfvan.

Taggar

1900-tal, 1906, Man, Politiska tal, Rösträtt

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/axel-schotte-tal-i-rostrattsfragan-1906>